

Sabadell
1914

ARS

REVISTA QUINZENAL DE LITERATURA I ARTS

:: REDACCIÓ: RAMBLA, 79 ::

ADMINISTRACIÓ: CASA COMAS: RAMBLA, 81

ESPANYA..... 8 PESSETES L'ANY
SUBSCRIPCIÓ: ESTRANGER 10 FRANCS L'ANY
NÚMERO SOLT.... 0'30 PESSETES

ANY I □□

SABADELL, 31 DE OCTUBRE 1914

□□ NÚM. 5

□□□□ □□□□

□ ARQUITECTURA CATALANA □

□□□□

Clixé M. Renom

Claustre de Sant Pau del Camp — Barcelona

SUMARI

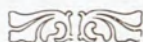
DIRECTOR
Francisco de P. Bedós

REDACTOR EN CAP
Joan Arús Colomer

«La Darrera lliçó», per Alfons Daudet.—«Cançó de la Primavera vinguda», per Joaquim Folguera. — «La Poesia lírica den Joan Arús Colomer», per Alexandre Plana. — «Poetes Francesos»; «La eterna cançó», de Rosemonde Gérard, per Joan Arús Colomer. — «Josep Mongrell, pintor valencià», per Miquel Duràn i Tortajada.—«Arqueologia», per Joan Vila.—«El Pilar de Sant Jaume», per Manel Ribot i Serra. — «Lesà Magestat», per Manel Folch i Torres.—«Crònica». — «Advertiment».

: PIANOS :

ORTIZ i CUSSÓ

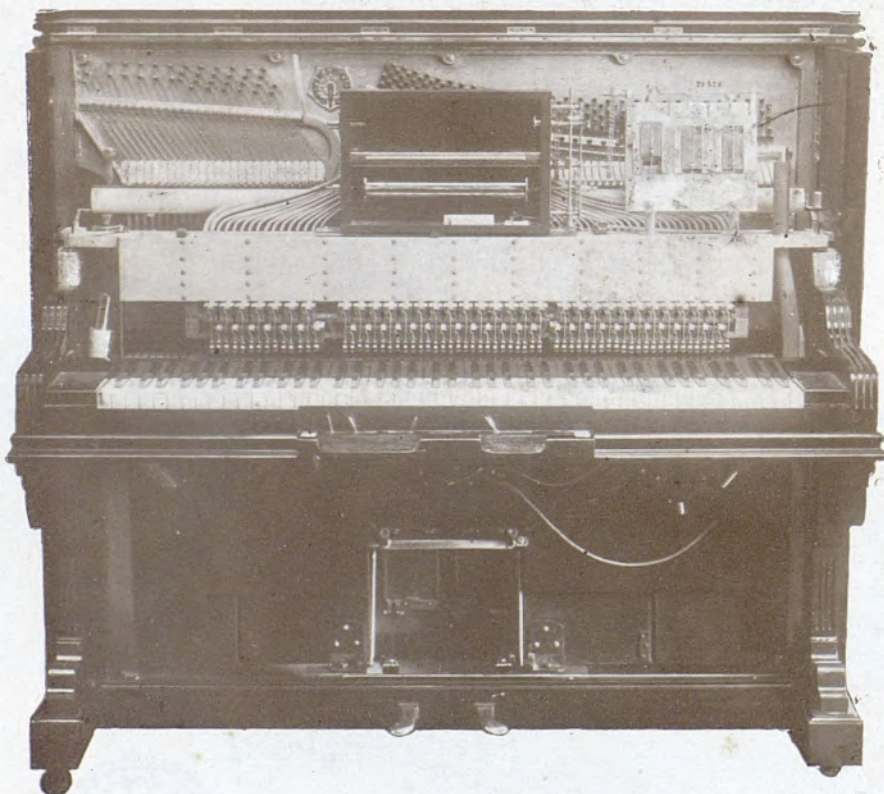
AMB TOCADOR AUTOMÀTIC :: GRAN MODEL núm. 6

ES RECOMANEN PER SA LLEUGERESA
I CLARETAT DE VEUS

VENDA DE TOTA CLASSE DE PIANOS
AL COMPTAT I A PLAÇOS

Reparacions, cambis i afinacions

Facilitats en el pago

DEMANIN - SE PREUS
I CONDICIONS
A LA

Casa COMAS

: RAMBLA, 81 :
SABADELL

LA DARRERA LLIÇÓ

(NARRACIÓ D'UN NOI ALSACIÀ)

AMB excessiu retràs anava jo a la escola aquell matí, i era molta la meua por pensant si em renyarien, no per arribar a destemps únicament sinò també perquè Mr. Hamel ens havia anunciat l'intent de dirigir-nos algunes preguntes respecte dels participis, de qual materia no en sabia jo ni un borrall. Per uns moments vaig acariciar la idea de faltar a la escola i de donar un passeig pèl camp.

¡El dia era tan hermós!

Cantaven les merles en els llindars del bosc, i en el prat Ripert, darrera de la serradora, els prussians feien l'exercici. I es clar que això era, sens cap mena de dubte, més atraient que la lliçó dels participis! Però, no obstant, vaig resistir la temptació i vaig dirigir-me resoltament a la escola.

Quan passí per davant de la Arcaldia vaig veure que hi havia molta gent davant de la faula d'edictes. Farà dos anys que d'aquell lloc es de on sortien sempre totes les males notícies: les batalles perdudes, les requises, les ordes de la comandancia... Vaig pensar, per lo tant, sense deixar de correr: Què hi haurà?

Allavors, com siga que jo avessés la plaça a tot correr, el ferrer Wachter, que romanía allà amb el seu aprenent, com disposats a llegir, va cridar-me:

– Bailet; no et donguis tanta pressa, que encare hi arribaràs prou d'hora a la escola!

Vaig fer-me'l pensament de que's burlava de mí, i, casi sens alè, vaig penetrar en el patiet de Mr. Hamel.

Al començar la classe s'aixecava d'ordinari gran rebombori que's feia sentir desde'l carrer: el tancar els pupitres oberts, les lliçons que amb veu alta repetiem tots a un temps i el regle del mestre que colpía en les taules per a imposar:

– Nois, un xic més de silenci!

Amb tot això contava jo per a arribar al meu seient sens ésser vist; però precisament aquell dia estava tot silenciós com en matí diumenjal. Veia per la finestra overta als meus condeixebles ja colocats en sos respectius seients i a Mr. Hamel que, amb el terrible regle devall braç, passejava solemnia. Fou menester que jo obrís la porta i entrés a la classe

en mig d'aquell profund silenci. Considerèu si estaria avergonyit i quina seria la meua basarda!

El meu temor va resultar infundat. Mr. Hamel va mirar-me sens enuig i, amb molta suavitat, me diguè:

– Veste 'n desseguida al feu seli, mon estimat Franz. Anavem a començar sense tu.

Vaig pujar al banc i vaig sentar-me seguidament davant del meu pupitre. Sols allavors, ja una mica refet del meu espant, poguí notar que el nostre mestre tenia posat el seu hermós gabàn verd i portava la seva perruca ben crespada i el seu casquet brodat de seda negra, prendes totes que no usava sinò en els dies d'inspecció o de repartiment de premis. Però, lo que més me va sorprendre fou el veurer en el fons de la sala i en els bancs, desocupats de costum, a varis veïns del poble assentats i silenciosos com nosaltres mateixos; el vell Hauser, amb el seu barret de tres puntes; l'antic batlle, l'antic carter i moltes altres persones. Totes mostraven una expressió de tristesa; i Hauser havia portat un silabari molt vell, menjat de les vores, i el tenia ben overt demunt dels

genolls amb les ulleres posades entre els dos fulls overts. Mentre jo observava totes aquestes coses, que 'm deixaren estranyat, Mr. Hamel havia pujat al seu lloc i amb el mateix tò de veu dolça i greu que havia tingut a la meua entrada, va dir-nos:

– Fills meus; aqueixa es la última volta que us dono lliçó. De Berlín ha arribat la ordre de que en

els colegis d'Alsacia i de Lorena no s'ensenyi més idioma que l'alemany... Demà arribarà l'altre mestre; avui escoltarèu la última lliçó en francès. Us prec molta atenció.

Aqueixes paraules ma fresbalçaren. Ah, miserables! Veus aquí lo que havien fet fixar en la Arcaldia.

La meua última lliçó de francès!

I jo que apenes si sabia escriure! No'm seria ja mai possible aprendre'n! M'era forçós quedar-me com estava! Quin enuig sentia jo contra mí mateix pèl temps que havia malversat; per les meves faltes a classe per a anar en cerca de nius o a patinar en el Saar! Els meus llibres que pocs moments avans me pareixien tan pesats i tant ojerosos... La meua Gramàtica, la meua Historia Sagrada, me semblaven are vells amics que m'adolorien molt al abandonar-me, lo mateix que a Mr. Hamel. La idea de que anava a partir, de que ja mes no'l veuria feien-me oblidar les reprimendes i les paletades.

Pobre home!!

Paisatge de A. Llacer

En honra d'aquesta sa última lliçò s'havia vestit els hàbitaments dels dies solemnes. Allavors vareig comprendre perquè aquells vells xarucs del poble havien vingut a asseuer's al extrem de la sala. Significava aquell acte com deplo-raven no haver assistit més sovint a l'aula aquella. Era també una faïç de agrair al nostre mestre els seus quaranta anys de bons serveis i de complir deures contrets amb la patria que se'n anava...

Allaquí me trobava jo de les meves meditacions quan vaig oir que'l mestre'm cridava. M'havia arribat el torn de dir la lliçò. Quant hauria donat per a trovar-me en condicions de contestar fil per randa, en veu alta, clara, segura, sens equivocar-me una sola volta, aquella temuda regla dels partícips. Però, desde les primeres paraules, vareig fer-me un garbuix i vaig restar dret, balancejant-me en el banc amb el cor trist i els ulls baixos. Allavors vaig sentir a Mr. Hamel que'm deia:

— No et vaig pas a reptar, fill meu. Vet-aquí lo que passa. Cada dia repetim: bah! temps hi ha de sobres; demà aprendrà això... i després... ja ho estàs veient. Ah, la major dissort de la Alsacia ha sigut la de deixar sempre per a demà la seva instrucció. Are aqueixes gents tenen dret a dir-nos: «Còm s'entèn! vosaltres sòu els qui preteniu èsser francesos i no sabeu escriure ni parlar la vostra llengua?...» En tot això, pobre infant, no ets tu certament, el més culpable. Tots hi tenim la nostra part de culpa. Els vostres pares no han tingut prou voluntat d'instruir-vos; han preferit enviar-vos a conrear les terres i a les fàbriques per a tenir unes monedes de mes. Jo mateix, també, no tinc, per ventura, qualque cosa de que re- criminar-me? no he tingut amb vosaltres, alguna vegada, excessives condescendències?

Allavors, i passant de unes coses a altres, Mr. Hamel va posar-se a parlar de la llengua francesa, dient-nos que es la més hermosa del món, la més clara, la més sòlida; qu'era precis conservar-la en nosaltres i no oblidar-la mai, perquè, quan un poble cau en la esclavitut, en tant que conserva bè la propia llengua té les claus de la seva presò.

Després va pendrer una Gramàtica i va llegirnos-en una lliçò. Encantat era jo de veurer com tot ho anava comprenent; tot lo que'l professor deia me semblava fàcil, facilíssim; també creia que mai havia jo escoltat tan atentament ni Mr. Hamel esplicat amb tanta persuació. Hauríeu dit que avans d'absentar-se el pobre mestre volia deixar-nos tot el seu saber i fer que, tot d'un plegat, entrès en les nostres intel·ligències.

Finida la lliçò, va passar-se a la escriptura. Mr. Hamel ens havia preparat per aquell dematí models nous en els quals apareixia escrit, en bella lletra redona: FRANÇA, ALSACIA, FRANÇA, ALSACIA... Formava aixó com banderetes que voleiaven per tota la classe, pendants de les varetes dels nostres pupitres. Era veurer precis com ens aplicavem tots. I quín silenci hi havia! Tan sols s'oïa el cruxir de les plomes sobre'l paper. Entraren qualques burinots; però ningú en feu cas, ni sisquera els pàrvuls, que possaven interès en fer els seus pals amb un entusiasme i tan a consciència com si també aquell trevall constituís un gest de patriotisme.

Cada vegada que jo sollevaba els ulls, veia al Sr. Hamel immòvil en la seva poltrona i guaitant fixament tots els objec-

tes que'l rodejaven, com si haguès volgut endur-se'n amb la mirada tota la escola. Meditèu; feia quaranta anys que dia per dia s'asseia en el mateix lloc, amb el pati al seu enfront i la classe sempre igual. Sols els bancs i els pupitres s'havien desgastat per l'us; les nogueres del pati havien crescut i la parra que ell mateix havia plantat adornava are les finestres fins a besar les teules.

¡Quina ferida havia d'èsser per aquell pobre home l'abandonar totes aquelles coses que eren part de la seva vida! ¡El sentir la seva germana que anava i venia per la habitació de dalt, disposant-se a tancar les maletes perquè el dia següent devien deixar per sempre aquell país!

Així i tot, Mr. Hamel va tenir valor per a donar-nos classe fins a la fi. Després de la escriptura donarem la lliçò d'Història i a continuació els pàrvuls cantaren junts el BA, BE, BI, BO, BU.

Allà en el fons de la sala, Hauser el vell s'havia posat les ulleres i, sostenint el seu silabari amb les dugues mans, con-fegia amb els petitets. Es veia que ell també s'aplicava. La veu li tremolava d'emoció, i el sentir-lo produïa tal estranyesa que tots teniem ganes de riurer i de plorar. Ah, recordaré sempre aquest últim dia d'escola!

De prompte, el rellotge de la Iglesia tocà les dotze; després les campanes desgranaren l'Angelus; en el mateix moment, les trompetes dels prussians que tornaven del exercici ressonaven sota la nostra finestra. Mr. Hamel s'aixecà de sa càtedra, horriblement pàlit. Mai m'havia paregut tan alt.

— Amics meus — diguè — amics meus... jo... jo...

Però alguna cosa l'ofegava. No li fou possible acabar la expressió.

Allavors se girà vers la piçarra, prengué un troç de guix i, apretant-lo amb totes ses forces, escrigué, lo més gros que va poder: VISCA LA FRANÇA!

Després permanesqué allí amb el cap apoiat en la paret; i, sens parlar, ens feu amb la ma una senya que significava:

— Això ha finit..; aneus-en.

ALFONS DAUDET.

Cançó de la Primavera vinguda

Perquè la vida es torna clara
i es el fullam renovellat
i un nou desig tenim suare
d'èsser de fembra benamat;
perquè els ocells del lluny revenen
i tot el mon devé amical
i fins les llàgrimes pervenen
del goig de viure triomfal;
perquè la joia s'encomana
i havem la faç de beneït
i quan besem a la germana
sentim el sol a dins del pit;
per tot açó que'ns il·lumina
sabem del temps novell-vingut;
sabem de l'època pristina
d'aquesta bella joventut
amb que Natura s'aparà
i ens torna tots afatillats
i ens posa un brí de sa follia
demunt dels llabis arborats.

JOAQUIM FOLGUERA.

Portada del llibre «Cançons al Vent» — Autor, Antoni Vila A.

La Poesía lírica den Joan Arús Colomer

AMB motiu de la publicació del llibre «Cançons al Vent» del nostre estimat company Joan Arús Colomer, reproduïm el pròleg que l'acompanya, degut a la docta ploma del notable crític Don Alexandre Plana:

Aquest primer llibre d'un poeta ben jove ens ha afermat un concepte que altres dies havia fet moure un mica el ventijol del dupte. Volem dir el que tenim de la poesia lírica. Les velles retòriques no ens donen pas una idea que escampi la claror en la penombra de tal dupte. Perquè, el definir-la com a expressiva dels sentiments, es lo meteix que no dir res. La poesia dramàtica també expressa sentiments, com la poesia èpica. I cap possibilitat de l'ànima pod ésser esclòida d'un genre poètic, sia el que sia. Després de deixar els volums on les nocions d'un professor solemnia hi són estratificades, sembla talment que Mestre Benedetto Croce tingui raó al dir no creure en la distinció dels genres literaris. Però, llavors, on trobar la línia precisa, la definitiva llei i la mesura raonable que ens calen per a destriar en conceptes les vagues impressions dels sentits i les sugesions nascudes a l'enteniment?

No podem assentir a la opinió dels qui confonen en un meteix gresol la sòlida arquitectura compacta del poema èpic i la lleugera vibració que el plany d'amor posa en l'aire. Els qui canten les gestes dels homes que han viscut una vida diversa de la nostra, havien de tenir l'esperit en una tensió que no es pas la meteixa dels qui canten la seva vida, dels qui treuen enfora, sobre l'arc del seu vers, la harmonia que avans era en els arcs infinits de les fibres del seu cos. Creiem que el lirisme es una nova i subtil energia que dóna a les paraules un escalf i una tremolor desconegudes pèls qui no el senten. El lirisme es la més viva aportació que l'home pod fer al mon; l'esforç d'intensitat més gran per a transformar en substancia esperitual l'espectacle de la natura davant dels nostres sentiments. Es la confidencia que fa l'home per alliuar-se de la seva so-

letat; confidencia eterna i variable com les remors de la mar nocturna. El lirisme es la passió. Com una deu que mai s'estronca, la poesia lírica es la purificadora de tota la nostra vida interior. Quantes hores grises, monòtones, perdudes en una atmòsfera de vulgaritat, amb el seny boirós com els vidres quan hi bat la pluja; quants moments en la durada de la vida, inarmònics, tòrpids, sense la claror d'una estremitut per la bellesa! Però un dia ens hem sentit infosos de la diàfana claretat de l'aire; un moment ens ha remogut una alenada de la pura força dispersa, mare de la bellesa, i si sabem expressar el moviment que adins nostre s'hi fa, aquella hora única i aquell sol moment donen a la vida nostra un valor més alt. La poesia lírica ens fa sentir la presència d'aquesta força que transforma les coses i acreix la riquesa de l'esperit, quan

ens sembla que la veu del poeta es reflex de la nostra o som nosaltres la concavitat on ella ressona. La poesia lírica ens ajuda a crear un mon de sensacions que pod-ser en la realitat no semblarien les meteixes; ens ajuda a crear-nos una ànima nova, més sensible a les harmonies externes i més plena d'una interior música creadora d'imatges. Aquesta poesia es la que el nostre poeta anomena

la font d'aigua transparenta
que fa la sed més ardent
com més s'hi beu cada dia...

En Joan Arús Colomer sent aquesta sed i, a mida que recull en el clot de les mans l'aigua trèmola de llum que raja de la seva visió, la sed se li fa cada volta més gran, en un dolç torment. Gairebé tots els poetes, en la seva juvenesa, han sentida la fascinació de la transparència que té la poesia lírica comparada amb les altres menes de poesia. Però en aquest poeta la fascinació s'es feta substancia del seu cant, i es ell el qui, ensems que es atret per la musicalitat de la poesia lírica, la fa seva, infonent-li la seva juvenívola ardencia. Perquè ell es un líric, i no altra cosa. I aixís les coses que canta li semblen neixer dels dintres, donant-nos la imatge viva de la emoció que les hi fa amar. Poeta líric, en Joan Arús treu enfora la inquietut que li muda en desitjos les sensacions més vagues i que ordena les sensacions vingudes pèls cinc camins dels seus sentits, segons la variable harmonia que li dicta el moment. Poeta es aquest que té la ferma i clara manera de dir dels qui de temps coneixen els secrets de les coses, i té a voltes el balbuceig incoherent del qui es de poc vingut a la vida; veu de vell i d'infant, anomena i senyala, camina o tremola, però en cada sò del seu cant hi deixa una mica d'amor. I aixís en cada vers del seu llibre hi trovarèu una llei d'emoció que sols en les coses nascudes del amor s'hi pod cercar: emoció ingènua, sincera. Per alguna cosa els imatgiars del Renaixement figuraven a la musa Polymnia per una donzella amb perles entre els cabells i vestida de blanc, en senyal de puresa.

ALEXANDRE PLANA

POETES FRANCESOS

Josep Mongrell, pintor valencià

La eterna cançó

(DE ROSEMONDE GÉRARD)

I

Quan tu seràs molt vell i jo seré molt vella,
 quan els meus blons cabells seràn esblanqueïts,
 pèl Maig, en el jardí solei qui es renovella,
 rebràn el bes del sol els membres afeblits.
 Com del esclai vernal els cors n'hauràn gran festa,
 creurem que som encare dos estimats novells,
 i et somriuré, joiosa, boi tremolant la testa,
 i formarem un nucli adorable de vells.
 Sentats sota'l parral, serà una meravella
 mirar-nos amb els ulls petits i embadalits,
 quan tu seràs molt vell i jo seré molt vella;
 quan els meus blons cabells seràn esblanqueïts.

II

En nostre banc amic, covert de verda molça,
 en nostre banc d'antany, tornarem a parlar.
 Sentirem una joia tendrívola i molt dolça
 i amb un petó, sovint, la frase acabarà.
 - ¡Quants cops, en altre temps, t'he dit ma idolatria! -
 Llavors, atentament, ens ho recontarem.
 Evocarem mil coses de un dia i altre dia,
 trivialitats amables amb que delirarem.
 I un raig de sol daurat, d'una carícia dolça,
 la neu dels cabells nostres, discret, coronarà,
 llavors qu'en nostre banc, encara verd de molça,
 en nostre banc d'antany, tornarem a parlar.

III

I com que cada jorn t'estimo més encara,
 avui menys que demà i encara més que ahí,
 ¿què importaran les denses arrugues de ta cara?
 Més gran i més seré l'amor devindrà en mí.
 Pensa que nous records a cada jorn floreixen;
 pensa que tots els meus records són teus ensems;
 que aquets records dels dos més fort sempre'ns uneixen
 teixint-nos més lligams entant que passa el temps.
 Es cert que serem vells, molt vells, com jo't dic are,
 emprò sempre més fort les mans sabrem unir,
 car, veus?, a cada jorn t'estimo més encara,
 avui menys que demà i encara més qu'ahir.

IV

I d'aquest bon amor que com un somni passa
 jo'ho vull conservar tot al fons del cor esclau.
 Retenir la impressió, si's pod, que corre massa
 per a gustarla aprés amb lentitut suau.
 Jo amago lo que d'ell me ve, com una avara,
 i faig el meu tresor pèls dies venidors:
 O quan jo seré rica d'una riquesa rara,
 havent servat tot l'or dels meus joves amors!
 Aixís, d'aquest passat felíç que corre massa
 jo'n servaré en la pensa la evocació suau;
 i d'aquest bell amor que com un somni passa
 ho hauré conservat tot al fons del cor esclau.

V

Quan tu seràs molt vell i jo seré molt vella,
 quan els meus blons cabells seràn esblanqueïts,
 pèl Maig, en el jardí solei qui es renovella,
 rebràn el bes del sol els membres afeblits.
 Com del esclai vernal els cors n'hauràn gran festa,
 creurem tornà al bell temps de nostra joventut.
 Jo't somriuré, joiosa, brandant la blanca testa;
 tu'm parlaràs d'amor, trèmol de senectut.
 Sentats sota'l parral, serà una meravella
 mirar-nos amb els ulls petits i embadalits,
 quan tu seràs molt vell i jo seré molt vella;
 quan els meus blons cabells seràn esblanqueïts.

JOAN ARÚS COLOMER

JOSEP MONGRELL, el notabilíssim pintor valencià - i dic valencià no sols perque sia nat a la hermosa Valencia, sino perque 'l seu art respon a una exaltació de la bellesa d'aquella esplèndida terra, a un profund amor per les seves coses, a un noble i digne ideal de Patria - Josep Mongrell, inimitable pintor de les hortes valencianes, de les seves costums i dels seus personatges, el

mestre de la línea, del color i de la llum, viu desde fa poc temps a Barcelona. ¿Recordèu aquell fet que Teodor Llorente Falcó comentava en una ben pensada crònica, la qual fou reproduïda per la premsa catalana? Doncs bé; ja no son sols els joves literats i artistes valencians els que, deixant de mirar a Madrid, se orienten vers Catalunya; son també'ls mestres els que troben a Barcelona més amples horitzons per a les seves activitats i el just reconeixement del seu valer i del seu art.

Mongrell uneix, al seu temperament d'artista, una profunda devoció per l'estudi; d'aquí la seva vastíssima i admirable cultura en art, cosa aquesta, lamentablement, tant descuidada per la generalitat dels artistes valencians.

Un dels aspectes més característics de la personalitat de Mongrell es el cultiu de les arts decoratives. El que més l'orientà en aquest aspecte fou l'afició i necessitat de pintar cartells; i ja es sapigut el mestratge i l'alt nom que Mongrell ha conseguit en aquesta branca de l'art pictòric. A Espanya Mongrell començà quan encara el cartell estava molt endarrerit, quan encara no's tenia el veritable concepte de lo que era'l cartell. Ell procedí com a home culte i progressiu que és i estudià i se enterà de tot el que en aquest aspecte de l'art se feia en el mon, sempre orientant-se en les grans corrents, però sense perdre per çò el seu estil personalíssim. I es llavors quan, podser sense adonarse'n, començà'l flexible temperament d'el artista a impresionar-se, a sadollar-se, a enamorar-se del ressurgiment i progrés de les arts decoratives en el mon, unint-se a Mongrell altres dos devots del mateix art, els únics que d'ell se preocuparen en aquella època. Tots tres son els propulsors i adaptadors d'aquest moviment a Espanya. Els tres, fa uns quinze anys, es reunien en una pintoresca barraca de l'horta de Valencia, i allí, lluny del vulgus i fora del blanc de les burles dels companys, ànimes febles, indignes de comprendre i menys d'admirar les grans revolucions de l'art, estudiaven, treballaven i es sadollaven d'aquelles novíssimes corrents que els hi portava en les seves admirables pàgines la magnífica

revista «Ver Sacrum» a tres dels seus pocs subscriptors d'Espanya. D'aquells companys que quinze anys enrera, en mig de la eterna primavera de l'esplèndida horta valenciana, somniaven amb el resurgiment de les arts decoratives a Espanya, l'un es avui director del Museu d'Art Industrial de Madrid, en Rafel Domenech; l'altre Muñoz Dueñas, director d'una importantíssima fàbrica de ceràmica a València; i Mongrell, el gran cartelista, professor de l'Escola d'Arts i Indústries de Barcelona, qui provarà ara la seva indiscutible competència en matèria d'arts decoratives, adaptant a la ensenyança tots aquells estudis que, indubtablement, influïren en la formació de la seva personalitat artística, car reconeguda és la importància que en l'aspecte decoratiu tenen les seves magnífiques obres.

Diversa es la personalitat artística de Mongrell; però jo, de tots els seus aspectes, estimo i admiro al pintor valencià, valencià per l'ànima de la seva obra. Vaig dir en certa ocasió parlant de literatura, que no seria escriptor valencià aquell qui no escrigués la seva obra en llengua valenciana; així, doncs, no serà pintor valencià qui no posi en les seves teles quelcom de tot açò — escola, estil, ambient, temperament — que constitueix l'esperit de l'art de la terra. I com les obres de Mongrell enclouen tot açò, tenen ànima de la terra i responen a un noble ideal de Patria, ell podrà ostentar orgullosament el gloriós cal·ligràfic de pintor valencià, ell qui sab traslladar a les teles, amb admirable veritat, els hermosos paisatges de l'horta de València, els seus personatges i les seves costums, ell que es mestre de la línia, poeta del color i lladre de la llum, lladre de la llum perquè la roba amb el prodigi dels seus pincells per a llensar-la prodigament en la bella composició de les seves pintures.

*
* *

Fa uns dies vaig visitar a Mongrell en el seu estudi. L'artista treballa, treballa sempre i mai te quadros en el seu taller. Treballa per a encàrrec. Entre altres obres acabava de fer un retrat per a l'Col·legi de Procuradors de Barcelona i tenia altres encàrrecs de persones distingides de la capital. No podí fer una exposició dels seus quadros perquè no'ls té i li falta temps per a pintar-los.

Mongrell va interrompre la tasca i dedicarem el moment de descans a parlar d'art, del seu art. I Mongrell, a les meves insinuacions, responia amb aquestes paraules que revelen un temperament superior i un cor d'artista:

— Jo soc un enamorat de la nostra horta, dels nostres pagesos, les seves costums, l'ambient que'ls envolta, la llum intensa del nostre sol que exalta les coloracions amb harmonies daurades...

No cerco filosofies ni grans tesis. Cerco emocions plàstiques. El ritme de la línia, la bellesa del motiu, el color i el caràcter. Cerco la bellesa i la vida. Soc realista executant.

Aquí estic desenfocat. Me falta fer la vida que feia a Cullera.

¿Heu estat a Cullera? Ja sabèu, amic, lo esplèndida que es la ribera del Xúquer. Però Cullera té per a mí quelcom més: té, a més del riu, el mar i junt al mar la muntanya i les seves fondalades convertides en horts de tarongers. Hi

ha que pujar per aquestos horts, cara a la mar, veritables boscos de tarongers, d'un verd casi negre a força de saba, amb figueres qual silueta trenca la uniformitat de línia del taronger, i vinyes en els margens arrastrant per terra els seus dolços raims i els seus graciosos pàmpols. I allà avall, servint de fons a tan esplèndida vegetació, la raïlla blava del mar que arriba fins a la muntanya...

Ara afegiu an aquest fons d'exuberant bellesa, les figures morenes i robustes dels nostres «llauraors» en plena activitat i les alegres i gracioses figures de nostres «llauraors»...

Ahí no s'ha de fer més que pintar. I jo'm permeto, quan ho faig, posals-hi la seva veritable vestimenta, no lo que ara porten. Perquè segurament convindrà amb mí que, la anodina i incolora que ara usen, no encaixa amb aqueixos magnífics paisatges. Quan tenien el caràcter que dona l'estar en harmonia amb l'ambient propi, era quan ells vestien de vellut i elles portaven les faltes de seda i flors, el «monyó amb caragols», en les orelles raims de perles i les agulles d'esmeragdes en «los negres cabells rulls». Sembla que tot açò ho han pres

dels fruits que produeix la terra per a formar el seu ornat personal. El paisatge i els personatges se complementen.

... tot açò es lo que m'agradaria pintar. Sensacions de la bellesa i de la vida de nostra estimada terra. Allí està; no hi ha més que sapiguer traslladar-lo a la tela. En quan jo sàpiga fer açò, «¡Chè, quin goig!»

I l'artista pronuncià aquestes darreres paraules no amb els llabis, amb el cor, i amb aquell nobilíssim anhel del qui, éssent mestre en el seu art, encara persegueix la major perfecció en la seva obra.

El nostre Miquel Poal i Aregall, classifica les grans figures mundials en art i literatura, en dues espècies;

anomena als uns «gimnastes de la intel·ligència» i als altres «gimnastes del cor». Mongrell, pèl seu temperament, pèl seu concepte de l'art, per l'ànima de la seva obra, genuïnament valenciana, es un «bon gimnasta del cor».

I com tot bon «gimnasta del cor», el seu art respon, ja ho he dit, a un noble sentiment de Patria, a una espontània exaltació de la bellesa; i ten-deix, clar està, continuament, progressivament, a una major perfecció. Per çò Mongrell, el mestre de la línia, el poeta del color, el lladre de la llum, és el veritable pintor valencià.

MIQUEL DURAN I TORTAJADA

□ □

ARQUEOLOGÍA

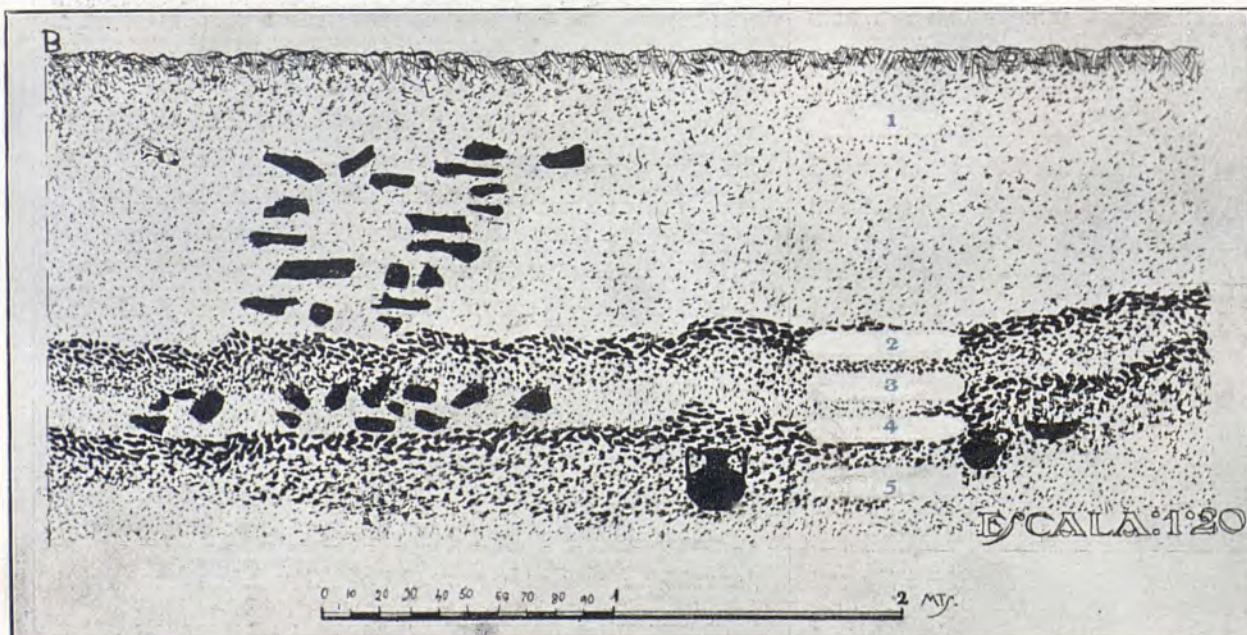
PER a completar el desenvolupament explicatiu de les excavacions de que ens venim ocupant en aquestes cròniques, donem a conèixer, per mig de la fotografia aquí estampada, la copia del plànol de tall vertical per el qual pod formar-se càrrreg el llegidor de les edificacions, destruïdes i cremades, del primitiu Sabadell.

La primera capa de terra fins a 30 centímetres de profunditat, fou de labor; desde'ls 30 centímetres a un metre, terra amb troços de teules romanes i pedres de murs derruïts. A un metre se hi veu una línia de carbó i cendra, que fou a on se descobriren molts dels objectes de ceràmica fina de terra sigilata i fabricació de Arezo, amb la marca dels noms dels fabricants i dibuixos d'ornamentació i algú objecte de vidre i metall, així com varies monedes d'època romana. A la pro-

funditat de 1'30 m. se trovaren altres fragments de teules i una línia de carbó, i a la de 1'60 m., o sí a terra, ferma una gran porció de cendra en la que's recolliren varis objectes de ceràmica de una època més primitiva, o sí prehistòrica i etrusca. Com a resum d'aquest estudi pod fer-se la observació de que no tots els objectes recollits són de la mateixa època. En aquest tallat se'ns mostren dues civilitzacions; i que la seva edificació fou destruïda i cremada ho demostra la terra que s'hi trova, enrogida pèl foc, i la quantitat de carbons corresponents o les traves dels sostres que deixaren una gran quantitat de cendres.

Tot ço que s'ha exposat, afirma lo que vaig dir en la memòria d'aquestes excavacions, o sí que aquesta colònia podia molt bé haver sigut destruïda per les tropes romanes i

edificada novament pèls mateixos, com acostumaven en aquella època, els quals degueren viure en colònia fins que els serrains destruïren la vila de Valrà en l'any 985 durant les seves correrries per aquest país, no deixant cap vestigi donat el poc temps que residiren a Catalunya. Se explica, doncs, el fet de que el poble o vila de Valrà quedés sepultada fins avui.

SECCIÓ A. B. — 1, Terra de conreu; 2, Fusta carbonitzada; 3, Cendres; 4, Fusta carbonitzada; 5, Cendres.

JOAN VILA

Clixé M. Renom

DEL PIRINEU

EL PILAR DE SANT JAUME

ELS noms dels carrers haurien d'ésser com una cosa sagrada, a la que no poguessin atentar els regidors, ni per sectarisme, ni per vanitat, ni per la influència d'aconteixements ja tràgics ja gloriosos. El nom d'un carrer, llevat de raríssimes excepcions, no es una cosa arbitrària, sino ben justificada, i no deu atentar-se al seu canvi sens haver depurat si en la raó d'ésser de son nom antic hi ha quelcom que'l justifiqui i que estiga vinculat en la història, la tradició, les costums o en tot lo que representi un lligam amb la ciutat, que mai per antiga deu esborrar-se del cor del poble.

En les denominacions dels carrers, des de les ciutats més populoses fins als més reduïts poblets, se n'hi trobaran de justes, d'arbitràries i fins si's vol de ridícules, i quan se tracti d'un canvi de nom ha d'aquilatar-se bé per no atentar contra lo just.

Els antics devien preocupar-se poc de les denominacions dels carrers. Si estudiem la nomenclatura de totes les poblacions en general, hi observarem la mateixa característica que podrem notar en nostra ciutat. En les nomenclatures hi trobarem períodes diferents que, aplicant-los a Sabadell, han determinat en la hora del bateig, quan no un esperit d'imitació, un estat de sentiments o una corrent d'opinió.

Aixís trobem un període que'n podriem dir astronòmic, quasi comú a tots els pobles, que's manifesta en els noms de carrer del Sol, de la Lluna, de la Estrella; noms injustificats sempre i que obeïren a un esperit d'imitació; altres, també comuns, però justificats per sa orientació, com carrers de Llevant, de Ponent, del Migdia, del Nord, etc.

Troblem també un període religiós, molt important en tots els pobles, donant als carrers noms de Sants, com Sant Francesc, Sant Honorat, Soletat, Carme, Sant Josep, Sant Joan i altres.

Obsevem que aquets períodes, astronòmic i religiós, i perdoneu-me si no trobeu la denominació prou encertada, constitueixen en totes les poblacions la seva part més antiga. Cal fer remarcar que en els carrers que porten noms de sants, hi trobareu, en quasi tots, una capella on s'hi venera la imatge. La pietat del temps vell s'adelantava a les previsions municipals, en aquelles èpoques en que encare no era considerada la il·luminació dels carrers com a servei públic; i la humil capelleta amb la llantia que la pietat hi mantenía encesa, era la única orientació per el qui havia de transitar a la nit sense portar-se el llum.

Com a curiositat i complement del present exordi, farem notar que a Sabadell, després dels períodes astronòmic i religiós, comença un nou període que se'n podria dir polític o mellor dit progressista, i que senyala tots els carrers qual obertura data del 1854 al 1864; són els carrers que porten els noms de Lacy, Riego i Gurrea a la part de Llevant, i els de Mina, Padilla, Quiroga, Mendizábal i Torrijos a la part de Ponent. Després d'aquest període se'n inicià un altre que en podrem anomenar clàssic; aquest comprèn els carrers

oberts desde 1864 a 1870 en l'extrem Ponent que comprèn els noms de Calderón, Garcilaso, Moratín i Meléndez, i en l'extrem oposat el de Cervantes. Després d'aquest s'inicià el període més simpàtic de nostra història local, començant amb els noms gloriosos dels antics Fèlix Amat i Bosch i seguint amb els que van units al engrandiment de Sabadell en els temps moderns, com son els de Turull, Casanovas, Durán, Borrell, Corominas, Sallarès, Vilarrubias, etc., alternant amb els de glories catalanes com Clavé, Verdaguer, Fivaller i altres.

Recomanem l'estudi d'aquesta curiositat, que sols de pas apuntem, als aficionats an aquesta branca de folk-lore, ben segurs de que un estudi detingut, a més de despertar fortament la atenció, promourà més i més a la contribució de nostra història local.

*
* *

Entre'ls períodes que hem determinat, amb acert més o menys discutible, i dintre dels que incloem en el període religiós, hi figura el carrer de Sant Jaume. Te aquest quelcom que'l justifica, que li dona respecte i que, per amor a la tradició, desitjariem que fos respectat pèls qui, en altres ocasions, han cregut que atropellar la tradició era un signe de progrés i de civilitat.

En el lloc on avui hi ha la placeta de Sant Jaume al extrem del carrer d'aquest nom, hi començava l'antic camí de Sant Quirse; i lo que es avui Placeta i tots sos encontorns, eren encare a fi del segle XVIII un camp, propietat allavors d'un pagès de la Plaça anomenat Pere Peig, al peu del qual s'hi aixecava un vell pilar o columna de pedra d'antiguitat remota, en qual cima hi figurava una imatge de Sant Jaume apòstol en trajo de pelegrí. Se suposava que era un dels detalls nés antics de Sabadell i la tradició donava al Pilar de Sant Jaume l'origen següent:

Un Comte de Barcelona, anant de cacera per nostre territori, se vegé de sopte ferit d'una ceguera absoluta; i, al trovar-se en aquell lloc, mogut per misteriosa inspiració, invocà a Sant Jaume apòstol, de qui era gran devot, i es vegé de sopte inundat novament de claror i recobrà la vista. En memoria de tan meravellós miracle el Comte susdit feu erigir en aquell lloc el monumental pilar amb la imatge del Sant Apòstol. S'estranya nostre analista Bosch i Cardellach, de que els antics historiadors de Catalunya no facin esment d'aquesta tradició, i al referir-la, sense impugnar-la per aixó, aventura la idea de que'l pilar hagués sigut erigit per a testimoniar la devoció del poble al Sant Apòstol i qui sab si en recordança d'alguna altre tradició de que Sant Jaume hagués predicat en aquell lloc.

El fet es que la tradició existeix; que el Dr. Bosch i Cardellach la esmenta recollint-la de la veu popular; i que tal com ell la conta i fins exornada amb detalls que no citarem per revelar massa grolleria i pobre engeni, he tingut jo ocasió de llegir-la en una llibreta de curiositats qual autor o copista a judicar per la lletra, pertanyia a mitjans del segle XVII; llibreta que posseïa mon difunt amic En Florenci Grau. Es molt possible que el Dr. Bosch i Cardellach l'hagués també trobada en dita llibreta; però ens resistim a creure-ho. Al Dr. Bosch li sobrava ingenuïtat i bona fè per a transcriure la tradició tal

com l'havem llegida i li mancava esperit crític per a depurar-la, que no era un defecte en ell sino una malaltia de la seva època en que l'esperit crític de la historia anava encare en bolquers.

De que la tradició existeix no'n cap pas dupte. De qu'el pilar existia ja n'hi ha més plena evidència; i ens la dona el mateix Dr. Bosch que tingué ocasió de veure'l encare en el lloc que esmentem. La imatge del Sant caigué de la columna, o fou arrebaçada per algún iconoclasta d'aquell temps; i desaparegut ja el motiu de la devoció, el pilar fou derribat en 1779 i va ser empleat, segons testifica el Dr. Bosch, per a construir un dels graons de la escala de la porta major de la Esglesia Parroquial.

Que la erecció del pilar de Sant Jaume datava d'antiguitat remota, tots els antecedents ho confirmen; que sa existencia comprova algún de sos aspectes tradicionals, es ben bé de creurer. Per poca que fos sa importancia, i ja hem vist que no era tan poca, la erecció del pilar hauria constituit per la modesta vila un considerable dispendi que's trovaria justificat en els acords municipals antics o en els llibres de la Confraria del Sant. Ni en nostre Arxiu ni en els llibres citats s'hi troba res que faci referencia a la erecció del pilar de Sant Jaume.

Fins, doncs, que la historia vinga a enrunar la tradició, aquesta, fins amb lo qu'avui pogan semblar inversemblances, queda ferma i auriolada per les vesllums de la poesia popular. I prova plenament que'l Pilar va donar nom al carrer, ja que la antiguitat del carrer acusa alguns sigles de preexistencia, doncs a mitjans del sigle XVIII les muralles de Sabadell tanquen la vila per aquell cantó en la que es avui Plaça de Marquillas, on hi havia un Portal anomenat de Sant Quirse, i consta bé que fins a fi del mateix segle no van construir-se les primeres cases del que es avui i desde allavors carrer de Sant Jaume.

Heus-aqui perquè demano respecte pèls antics noms dels carrers, i perquè em dol que sense més ni més un acord, desatentat quasi sempre, vingui amb el canvi de nom a esborrar una tradició o el testimoni de gratitud d'un poble. La opinió deù rebelar-se sempre a tot canvi de nom per aquests motius com s'hi rebela la llei, qu'ho priva terminantment, quan una causa molt poderosa no ho justifica. Però com que el poder d'aquesta causa se deixa al albir d'un Municipi, la tradició's veu sovint atropellada. Canviar el nom d'un carrer ha de revestir més importancia de la que actualment s'hi dona. Tinguin'ho en compte els que regeixen nostres Municipis, i no apliquin els beneficis que'ls dona la modernitat del sufragi universal a la destrucció de lo que es obra de la conciencia popular consagrada pèl temps i digne per lo tant del major respecte.

MANEL RIBOT I SERRA

LESA MAGESTAT

A la Sèu saragoçana
diuen la missa reial;
la regina n'és l'oienta,
l'arquebisbe 'l celebrant.
L'arquebisbe es jove encara,
de bon veure i cortisa
i li brat-la el cor tot'hora
dessota del pectoral.

Acabada qu' és la missa,
d'alba i casulla 's desfà
i el seguici de la reina
encalça eixint del portal.
Tant de correu anava,
que ni sols s'ha ataleiat
de que l'aigua-beneitera
li allargava l'escolà.

Quan és vora la regina,
ja li diu, galanejant:
- Si el meu braç creieu, senyora,
que us podria descançar... -
Quan la reina s'hi penjava,
la mira d'un llarg esguard:
meteix que cera és són rostre
i vacil·lant el seu pas.

Ja li torna l'arquebisbe
més sollicit i emmelat:
- Diria que sou sofrenta
i 'm crec sabè el vostre mal.
¿Quelcom desplaent d'Italia
us haurien innovat? -
Per la reina fa resposta
la tremolor del seu braç.

Més enllanats que sigueren,
ell de bell nou li ha parlat:
- Que 'l rei Anfòs me perdoni
si de seny cabal no'l faig.
¿Còm tenint muller tant bella
daleix d'altres afalacs,
anc sien de la regina
del regne napolità? -

Dona María, contesta
a eixos mots tampoc ha dat,
emprò lo que 'l llavi calla
diu-ho el llamp del seu esguard...
El prelat més a frec d'ella
afuant-la amb el bleixar,
altre cop l'escometia
barbotejant baix en baix:

- Jo, de vos sigués, senyora,
no 'm voldria agreujar pas;
jo, de vos, Dona María,
li daria el mateix pac... -
Quan sentia això la reina
d'un sopte se 'n feia enllà...
Are que parlar voldria,
l'afront la veu li ha nuat.

Bon punt que s'és revinguda,
ha reprès el caminar:
ben segura la pejada,
sobere i engallat el cap,
amb més colors en el rostre
i en l'aire més majestat.

Del prelat de Saragoça
res més se 'n sabé ni sab.

CRÒNICA

CONCURS DE LECTURA I ESCRITURA DE L'IDIOMA CATALÀ. – S'ha celebrat ja aquest concurs, iniciat pel Centre Català de nostra ciutat i organitzat amb la cooperació de les entitats «Associació Protectora de la Ensenyança Catalana», «Institut d'Estudis Catalans», «Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria», «Lliga Regionalista», «Acadèmia Catòlica», «Orfeó de Sabadell», «Centre Excursionista del Vallès», de nostra ciutat, i «Agrupació Regionalista» de Terrassa.

Els exercicis realitzats pels nois i noies concursants – que pertanyien, com ja es dit, a les escoles dels districtes de Sabadell i Terrassa – evidenciaren, encare que no un complet coneixement i domini de la escriptura i lectura catalanes, un grau d'iniciació ben estimable que fa esperar per altres anys, quan se repetixin aquets concursos, una esplèndida senyal de l'avenç que els esmentats nois i noies aniran adquirint en aquest coneixement.

Té una rellevant significancia, rica en optimismes, aquest acte, primer en el seu gènere, que s'ha celebrat en nostra ciutat.

Fins no fa molt, era totalment esclouida dels nostres centres docents, com si fos forastera, la llengua catalana. Mes ja va mereixent poc a

poc la atenció dels professors, que comprenen com se fa cada dia més imprescindible el seu coneixement.

El nostre idioma, desde alguns anys, sofreix una evolució creixent; i es de veure i d'admirar com, dia per dia, conquesta nous adeptes i es fa senyora dels seus antics dominis. Avui el català escrit no es ja, com un temps, patrimoni d'un quants «halucinats» i «somniaadors» ni es mira ja com una cosa estranya, sinó que ha entrat en el sentit de la gent de tal manera que avui casi podríem dir que s'han canviat els termes. Es veritat que es deu al catalanisme aquesta obra regeneradora de la llengua; però, considerar que es acte exclusiu del qui es diu catalanista el fer us d'ella en els casos apropiats, això ja no passa per cap mentalitat que sàpiga pensar lògicament. Es, senzillament, l'acte més natural i més lògic del mon. Fins, mirat des de'l punt de vista religiós, el menyspreu de la llengua materna es un mancament que's fa a Deu.

Si no fos tot això; si el concurs que tant brillantment se acaba de realitzar constituís una manifestació política, com hauria pogut celebrar-se?

Aquest Concurs diu moltes coses: diu que el demà de Catalunya no passarà ja per la enorme vergonya de que els seus fills hagin de confessar no saber la propia llengua perquè a la Escola no'ls hi ensenyaren quan era hora. I aquesta bella promesa es motiu de pregon contentament per a tots els bons fills de la terra. Nosaltres creiem fortament amb la eficacia de aquest Concurs (i dels altres que Deu vulgui que se celebrin fins que ja no siguin necessaris), com a estimulants per a 'ls mestres i per a 'ls deixebles, i ens complavem que hagi sigut Sabadell la primera en donar-ne exemple.

CLAUSURA D'EXPOSICIÓ. – Ha sigut clausurada la Exposició de pintures que el notable artista sabadellenc En Domenec Soler i Gili tenia instalada en els Salons del Centre Català.

La mentada Exposició ha merescut grans elogis del públic i de la premsa, i ha contribuït a intensificar la poca vida artística de la ciutat.

Vagi a l'amic Soler la nostra felicitació per l'èxit conseguit i el nostre amical encoratgement per a futurs triomfs artístics.

SUBVENCIÓ. – Mercès a les gestions practicades per una Comissió especial vora el ministre de Instrucció Pública i Belles Arts de l'Estat Espanyol, s'ha aconseguit una subvenció permanent de vuit mil pessetes anyals per a la Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell.

ART TEXTIL. –

La Escola Industrial i d'Arts i Oficis de Sabadell ha ofert al Rei d'Espanya un de la seva persona executat sobre tapiç i teixit en seda.

Faltariem al nostre deurer si no constatéssim aquí el merit que's d'admirar en aquesta reproducció feta pels alumnes de la mentada Escola. Ella ens demostra els avenços d'aquets en el domini de la tècnica del teixit i es una falaguera esperança de lo que la nostra Escola pod fer dins l'art de la tapiçeria, que tan belles obres ha produït.

Mes nosaltres creiem que per això fóra millor acudir, en lloc de la reproducció de figures fotogràfiques que no porten en sí un absolut valor artístic, a la reproducció de les obres dels grans autors.

Aquesta, opinem nosaltres, seria una obra de divulgació artística que feria honor a la nostra Escola Industrial – que amb tant estimables recursos compta per a fer-ho – i podria ésser objecte d'un museu d'art textil que meravellaria al visitant.

BUFFET, projectat per don Josep Bañeras i executat en els tallers de «Bellavista i Miserachs»

ADVERTIMENT

AQUESTA Revista, que ha sigut fins avui receptacle modest de la vida literaria i artística de Sabadell, hagué la virtut, de bell anduvi, d'atraure la atenció—i amb la atenció l'elogi— d'insignes personalitats que constitueixen un prestigi dins el món de les belles lletres. § També han tingut per a ARS un gest de simpatia i una paraula d'admiració diversos artistes qual nom es ja consagrat per la fama. § Uns i altres ens han encoratjat a prosseguir la ruta empresa. I nosaltres ens hem sentit més hardits i més esperançats; i el nostre pas, incert com el pas d'un infant qui aprèn a caminar, ha cobrat un aire més resolt al veure les mans que germanívolment se'ns allargaven. § La seva companyia ens ferà més forts, i are com mai ens sentim posseïts del més alt optimisme per a prosseguir la ruta començada, que s'obra devant nostre com una promesa d'ideals conquestes. § Mes per a això, amics, caldrà que extenguem la mirada i l'esperit vers més amples horitzons: caldrà donar a la nostra Revista un sentit més general, infont-li una nova aspiració que, fugint del mig purament local en que vivia, li conquereixi la inestimable honor de poder ésser un dia tornavèu del esperit literari i artístic, no ja sols de la nostra ciutat sinó de Catalunya tota. § Des de'l pròxim nombre, doncs, apareixerà notabilíssimament canviada i amb firmes de ilustres col·laboradors que feràn de ella una de les revistes més series i selectes de la nostra terra. § Amb tan bells auspicis no volem dubtar que els nostres llegidors, i tots aquells qui amen les belles coses, se posaràn al costat nostre per a oferir-nos de la seva banda tota la adhesió que ens caldrà per a complir airovement el nostre apostolat. § § LA REDACCIÓ. § §

ARS

BALLÚS

DENTISTA

Gabinete montado con todos los adelantos

TRABAJOS MODERNOS
EN ORO Y PORCELANA

□ EXTRACCIONES SIN DOLOR

RAMBLA, núm. 8

TELÉFONO núm. 163

SABADELL

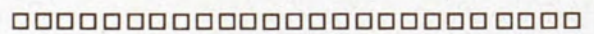
TALLERES DE CONSTRUCCIONES MECÁNICAS

FUNDADOS EN EL AÑO 1863

Talleres y oficinas: GURREA, del 43 al 49

SUCESORES DE

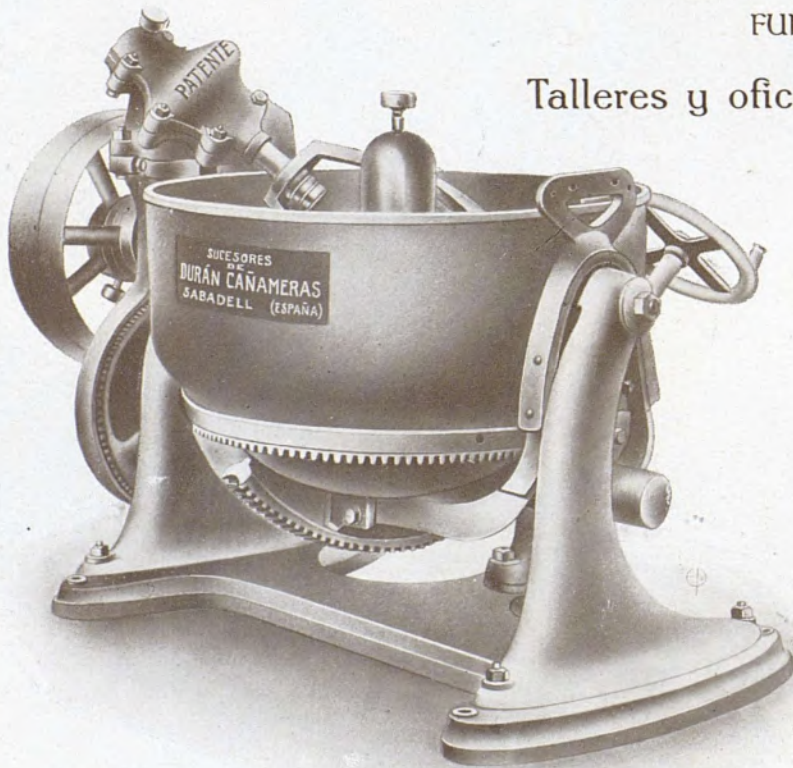
Durán Cañameras

Amasadoras Mecánicas "LA ESPAÑOLA"

La Amasadora mecánica que construimos ha obtenido varias recompensas en diferentes Exposiciones § En todos los concursos en que han sido juzgadas en unión de otras amasadoras, según su funcionamiento han sido reconocidas las nuestras sin oposición ninguna como las mejores y más rápidas

Mezcladoras perfeccionadas para diversas industrias
Máquinas para pastas alimenticias

Amasadora con artesa reversible

Mútua General de Segurs

SOCIETAT D'ACCIDENTS
DEL TREBALL

CONCELL ADMINISTRATIU

President: Trinitat Rius i Torres. — Vis-President: Josep Mansana Terrés — Secretari: Pere Calvet Pintó. — Vocals: Tomàs Recolons Lladó; Jaume Brutau Manent; Joan Torres Vilanova; Lluís Guarro Casas; Romà Regordosa Soldevila; Caietà Marfà Clivillés

AGENT EN AQUESTA CIUTAT **FELIU CAROL**

BALAGUER, 152 :: TELÈFON 293

Antiga Casa Moragas

9111 - ROSA - 9111
SABADELL

FÀBRICA DE COTILLES
DE TOTES MENES

ESPECIALITAT EN LA HETXURA RECTA
: Gran assortit amb els últims models de París :

Variat assortit en Merceria i Novetats

Bisuteria, Quincalla, Perfumeria,
Guants i Pelleteria

Puntilles de totes classes
Dipòsit de Brodats en blanc i en color

Paraigües - Vanos - Cinturons - Petaques
Cigarreres - Portamonedes

Novetats per a Senyores

EXPLÈNDIDES COL·LECCIONS

SEDERIA · LLANERIA · ALTES FANTASIES
SEMPRE NOVETATS

CASA COMPATIBLE AMB LES MÉS
: IMPORTANTS DE LA CAPITAL :

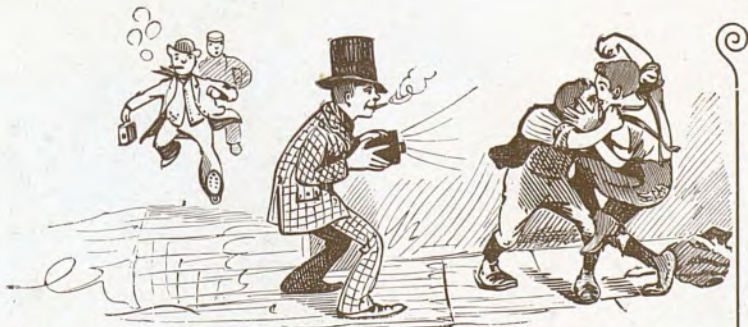

Casa Teresona

VIUDA DE J. MARTÍ

PLAÇA MAJOR, 42
i MESTRE RIUS, 1 i 3

SABADELL

ARTICLES FOTOGRÀFICS : CASA CASELLAS
: Gravina, núm. 14 : Telèfon 2920 : Barcelona :

APARELLS I OBJECTIUS DE MARCA GRAN CATÀLEG
* AMB GRANS DESCOMPTES * IL·LUSTRAT

Representant i dipositari exclusiu per a Sabadell

PERE ANDRÉS : Montserrat, 19

LES ARTS GRÀFIQUES JOAN COMAS

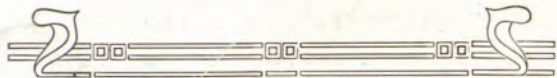
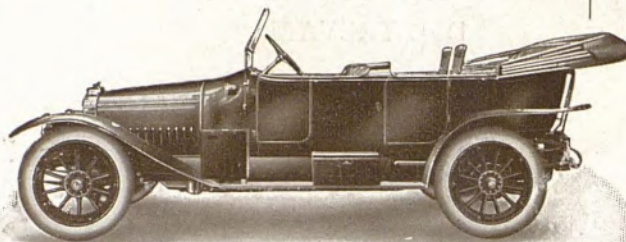
IMPRESA : LITOGRAFIA
LLIBRES RATLLATS
MOSTRARS : ETIQUETERIA
RELLEUS
TREBALLS DIRECTES DEL CER

RAMBLA, 81 : LACY, DEL 1 AL 55
: SABADELL :

ARS

AUTOMÓVILES Y MOTOS

N. S. U.

CAMIONES Y OMNIBUS **BERNA**

M. COMERMA

CALLE DIPUTACIÓN, núm. 297

BARCELONA

Sub-Agencia en Sabadell: JUAN COMAS FAURA :: Rambla, 81

A lmacén de Ro- llos de Música

para pianos con aparato
combinado de 65 y 88 notas

§ § §

VENTA DE PIANOS CON APA-
RATO GARANTIZADOS § § AFI-
NACIONES § § REPARACIONES
§ § CAMBIOS Y ALQUILERES § §

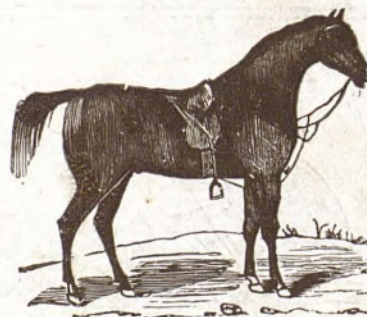
§ § §

JUAN COMAS FAURA
Teléfono 46 · Sabadell · Rambla, 81

CABALLOS EXTRANJEROS DE LUJO Y DE TIRO PESADO

COMPRA Y VENTA

□ □

MARCA FABÓ

RAMÓN JIMÉNEZ

Calle Comercial, 19

BARCELONA

18/48